

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

Όχι ἴσκι κερὶ οὗτο ἔν θεοτόρο ἔθρομα
βουλιόματο ἢ κερὶ παιδεία; καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οὐκίω. (Πλάτ. Θεάγρ).



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδέλφειος

1884

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΚΡΙΣΙΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΕΕΙΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ.

Ἀναγνωσθεῖσα

ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Βλ. Σκορδέλη, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Βαρβακείου Λυκείου
 συνεδριάζοντος τοῦ Διδ. Συλλόγου τῇ 12ῃ Φεβρουαρίου 1884.

Ὁ κ. Νικόλαος Μαραθέας, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ φιλόμουσος ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προσήκουσαν σωματικὴν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνατροφὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων, ἀρρένων καὶ θηλέων, κατεστήσατο ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου ἀγῶνα συγγραφῆς παιδαγωγικοῦ βιβλίου πρὸς σκοπιμωτέραν παιδαγωγῆσιν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. (Ὅρ. Πλάτωνος τόμ. Δ΄. τεύχος Γ΄. καὶ Δ΄. σελ. 106).

Ἐπειδὴ ὅπου τὰ πράγματα ὁμιλοῦσιν, οἱ λόγοι εἶναι περιττοί, μάταιον θεωροῦμεν νὰ ἐπαινέσωμεν τὴν προαίρεσιν καὶ φιλοπατρίαν τοῦ ἀγωνοθέτου, οὕτως ἀγαθὸν καὶ ἐθνωφελῆ προθεμένου ἀγῶνα διὸ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν κρίσιν τῶν εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα ἀποσταλέντων ποιημάτων, βραχέα προτάξαντες, οὐχὶ ἀσυντελεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος, ὡς νομίζομεν. Ὑπῆρχε, κύριοι, ἐποχὴ, καθ' ἣν οἱ μὲν βασιλεῖς ἀνῆγον τὸ γένος αὐτῶν εἰς τὰ σκότῃ τοῦ οὐρανοῦ, θεοὺς τινὰς δημιουργοῦντες ἑαυτοῖς γεννήτορας καὶ διογενεῖς καλούμενοι, οἱ δὲ σοφοὶ συνεκάλυπτον τὴν ἀμφίβολον αὐτῶν σοφίαν διὰ πέπλων δυσδιαδύτων τοῖς πολλοῖς. Οἱ Ἕλληνες, παρ' οἷς ἐμυθολογήθη ὁ τολμητίας Προμηθεύς, πρῶτοι ἀνθρώπων ἐτόλμησαν νὰ ἐξανθρωπίσωσι τὰνθρώπινα· οὗτοι διέρρηξαν μὲν τοὺς πυκνοὺς τῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης πέπλους, ὑφ' οὓς Σῖναι Μανδάρηνοι, καὶ Ἴνδοι Βραχμᾶνες, καὶ Χαλδαῖοι Μάγοι καὶ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς ἀπέκρυπτον ἀπὸ τῶν βεβήλων ὀφθαλμῶν τοῦ λαοῦ τὰς ἀληθείας, ἔδειξαν δὲ αὐτὰς τοῖς πᾶσι καὶ προσεκάλεσαν τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα ἴδωσι καὶ μελετήσωσι τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν, περιορίσαντες τὰ ἄγνωστα καὶ ἀκατάληπτα εἰς χώρας μεμονωμένας, εἰς τὰ Μαντεῖα, ἵνα παρηγορῶνται καὶ οἱ τὰ ἄγνωστα καὶ μυστηριώδη στέργοντες καὶ ἀγαπῶντες. Οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ γνωμικοὶ

λεγόμενοι ποιηταί, οί από τῆς σκηνῆς φιλοσοφοῦντες, οί σοφισταί καί οί φιλόσοφοι οὐδέν ἄλλο ἔπραττον ἢ τήν ἐπανάστασιν ἐκείνην, ἥτις ἀνέστυρε τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τοῦ παχέος σκότους, μέγρις οὐ τὸ ἀληθινὸν φῶς διεχύθη ἐκ τῆς Ἰουδαίας.

Ἄλλα μετὰ πολλοὺς πάλιν αἰῶνας ἐπῆλθεν ὁ μεσαιών, οὐδέν ἄλλο ὢν ἢ ἐπάνοδος τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὸ πανάρχαιον σκότος, καί τὰ πάντα συνεκαλύπτοντο ἐν αὐτῷ, καί ἡ σοφία περιεβάλλετο τῷ μυστηριώδες καί ἐγένετο ἀπρόσιτος· καί αὐτὸ τοῦτο τὸ λατινιστὶ διδάσκειν καί γράφειν τί ἄλλο ἦτο ἢ ἀπόκρυψίς τις τῆς ἀληθείας ἀπὸ τῶν πολλῶν; Ἄλλ' ὡς τὸ σύντομον τῆς νυκτὸς σκότος διαλύει ταχέως τὸ φῶς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, οὕτω καί τῶν αἰῶνων τὴν μακρὰν σκοτίαν τὸ φῶς τοῦ χρόνου διαλύει βαθμηδόν. Φῶς διαχεῖται ἀφρονώτερον, ἢ δὲ γνώσις καθίσταται κοινοτέρα· ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἔχει ἔτι τὰ μυστικὰ συνθήματά της, τοὺς μυστηριώδεις ὄρους της· ὁ λαὸς ἀκούει πολλά, ἀλλ' αἴφνης ὄρους τις, λεξιδιδόν τι παρεμβεβλημένον διακόπτει τὴν κατάληψιν τοῦ ὅλου, οἱ δὲ ἱεροφάνται τῆς ἐπιστήμης νομίζουσιν ἔτι ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι, θεωροῦσιν ἄφουκτα τὰ δύσλυτα αἰνίγματα. Ἡ φιλανθρωπία ὁμῶς ἀνίστησι νέους Οἰδίποδας, λύοντας πᾶν αἰνίγμα καί προσφέροντας τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν καταληπτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἀπηλλαγμένην τῶν τυπικῶν πεδῶν, καί τὴν μεγάλην ταύτην μεταβολὴν ἐκφράζουσι διὰ τῆς κοινῆς λέξεως populariser, ἣν ὡς εὐχὴν ἐξέφρασεν ἡ ἀρχαιοτέρα ἐλληνοχριστιανικὴ φιλανθρωπία περιφραστικώτερον διὰ τοῦ «ἕως ἂν φωτισθῶσιν οἱ πολλοὶ καί πληθυνθῇ ἡ γνώσις . . . » Ἡ γνώσις πληθύνεται, ὅταν καταστῇ γνώσις τοῦ πλήθους· γνώσις περιορισμένη ἐν στενῷ τινι κύκλῳ μένει ἄχρηστος ὡς ὁ ὑπὸ τῶν μυθολογουμένων δρακόντων ἐν σιδηροφράκτοις ὑπογείοις φυλαττόμενος θησαυρός.

Ἐχει δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος κ. Μαρθέα ἰδρυθεὶς ἀγὼν ὑψίστην διὰ τὴν Ἑλλάδα σημασίαν· εἶναι συνταγὴ σοφοῦ ἱατροῦ ἀρίστην ποιήσαντος διάγνωσιν τῆς νόσου, ὑφ' ἧς τὸ ἔθνος ἡμῶν πάσχει. Ἐὰν ἡ συνταγὴ εὐτυχῆσῃ καλῶς νὰ ἐκτελεσθῇ καί καλῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἔχομεν τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀνορ-

θοῦται, ἀνακτώμενον τὴν σωματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ υἰείαν καὶ εὐρωστίαν καὶ θὰ ζήσῃ πάλιν μακροῦς καὶ εὐδαίμονας αἰῶνας, ἐκπληροῦν νέαν ἀποστολὴν.

Συνειθισάμεν ἀπὸ τινος μέχρι κόρου καὶ ἀδικίας τὰ ἐλαττώματά μας νὰ φαρτάνωμεν ἐπὶ τοῦ κλίματος τῆς ωραίας ἡμῶν χώρας, καὶ προβαίνομεν μέχρι διαστροφῆς τῆς ἱστορίας καὶ ἀσεβείας πρὸς τοὺς προγόνους ἡμῶν, ἵνα δικαιολογήσωμεν ἐλλείψεις, ὧν τὴν εὐθύνην ἡμεῖς μόνοι ὑπέχομεν· «ἡ θερμότης τοῦ κλίματος—τὸ ἄστατον τῆς ἀτμοσφαιρας εἶναι αἰτία τῆς ζωηρότητος, τῶν ἀτασθαλιῶν ἡμῶν.—οἱ Ἕλληνες καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοιοῦτοι ὑπῆρξαν!» Τοιαυταί τινες δικαιολογίαι συχνότατα ἀκούονται· ἀλλ' οὔτε ὀρθαί εἶναι, οὔτε λόγον ἔχουσιν. Οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν τῆς φύσεως ἐν γένει καὶ τοῦ κλίματος ἰδίᾳ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἀνθρώπος ὁμοῦς ἤθελε παύσει ὦν ἐλεύθερον καὶ λογικόν ὄν, ἂν ἐξηρτᾶτο καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τῆς φύσεως, καὶ μηδὲν ἴσχυε κατ' αὐτῆς. Ἄλλ' ὁμοῦς Ἕλλάς καὶ Ῥώμη ἀρχαία διαρρήδην διαψεύδουσι τὸν παράλογον καὶ ἀδικον τοῦτον ἰσχυρισμόν. Ἀκριβῶς δ' ἔνεκα τῆς τοιαύτης ἐπιδράσεως τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως ἀντιστρατευομένης πολλάκις εἰς τὴν ἀληθῆ τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ὀφείλουσιν οἱ διέποντες τὰς τύχας τῶν λαῶν καὶ πάντες οἱ δυνάμενοι, διὰ θεσμῶν καὶ μάλιστα δι' ἀγωγῆς νὰ ἐξουδετερώσι τὴν βλαβερὰν τυχὸν τῆς φύσεως ἐπήρειαν. Καὶ τί ἄλλο ἔπραξαν ὁ Λυκοῦργος, ὁ Σόλων οἱ ἄλλοι νομοθέται καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης; Ἐὰν δὲ ὁ ἰδανικὸς τύπος τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἀποτέλεσμα ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, διὰ τί δὲν ἐφύτρονον ἐν ἄλλοις τισὶ κλίμασι, φέρ' εἰπεῖν, ἐν Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ, οἱ τέλειοι οὗτοι ἀνθρώποι ἀφ' ἑαυτῶν ὡς αὐτοφυῆ τινα φυτὰ, ἀλλ' ἔπρεπεν αἰῶνες νὰ παρέλθωσι, καὶ τότε μόνον ν' ἀρχίσῃ ἐν αὐτοῖς ὁ ἀληθὴς ἀνθρωπισμός, ὅτε νομοθεσία καὶ παιδαγωγία καὶ δὴ παιδαγωγία αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου θερμοῦ κλίματος μετενεχθεῖσα παρ' αὐτοῖς ἐμόρφωσε τοιοῦτους ἀνθρώπους; Οὐδεὶς λοιπὸν δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι θεσμοὶ σώφρονες, πολιτεία ὑγιάνουσα, ἐκκλησία ζῶσα καὶ ἐνεργὸς καὶ

πρὸ πάντων παιδαγωγία γενναία καὶ ὀρθή, ταῦτα μόνον μορφοῦσι τοὺς λαούς, ἀνυψοῦσι τὰ ἔθνη καὶ παρέχουσιν ἀληθῆ σωματικὴν καὶ πνευματικὴν υἱείαν ὑπισχνουμένην βίον μακρὸν καὶ καρποφόρον.

Ἡ δὲ ἀγωγή τῶν λαῶν διὰ δύο ὁδῶν διεξάγεται, διὰ τῆς πολιτείας, ἐπιδρώσης καθ' ἑκάστην στιγμήν καὶ κατὰ τὰς παντοειδεῖς σχέσεις ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων ἤδη πολιτῶν, καὶ διὰ οἰκιακῆς καὶ σχολικῆς ἀγωγῆς ἐνεργουμένης κυρίως ἐπὶ τῶν ἀνηλίκων. Καὶ διὰ μὲν τῆς πρώτης ἀσφαλίζεται τὸ παρὸν καὶ τὰ κεκτημένα ἤδη ἀγαθὰ, διὰ δὲ τῆς παιδαγωγίας προπαρασκευάζεται ἡ διηνεκῆς ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ τὰ κρείττω πρόοδος, ἧτις ἀποτελεῖ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς προορισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ζήτημα τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς πρέπει νὰ καταστῆ κοινὸν μέλημα τῆς πολιτείας καὶ τῶν πολιτῶν. Αἱ δὲ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς διὰ τῆς πολιτείας, τῆς ἐκκλησίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, καὶ τῶν σχολείων νὰ καταστῶσι τόσον τοῦλάχιστον γνωστὰ εἰς τὸ ἔθνος ὅλον, ὅσον εἶναι τὰ νομοθετήματα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν φορολογίαν, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν κλπ.

Εὐεργετικώτατος ἄρα ἀναδείκνυται ὁ ἰδρυτῆς τοῦ παρόντος ἀγῶνος, ἐν ᾧ περὶ αὐτῆς τῆς ἀληθοῦς σωτηρίας τοῦ ἔθνους πρόκειται. Διότι διὰ τῆς συγγραφῆς, ἣν προκηρύσσει, οὐδὲν ἔλαττον ζητεῖ ἢ τὴν σύνταξιν βιβλίου, ἐν ᾧ ὁ μὲν διδάσκαλος νέον τι δύναται νὰ μάθῃ περὶ τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ πᾶς πολίτης, πᾶς πατήρ, πᾶσα μήτηρ θέλει εὖρη σωτηρίας πρακτικῶς ὑποθήκας περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων. Ἄλλὰ ὅτε ἀγωνοθέτης καὶ ὁ ἐντολοδόχος αὐτοῦ διδασκαλικὸς σύλλογος προκηρύσσοντες τὸν παρόντα ἀγῶνα καὶ τοῦτο ἐν νῷ εἶχον, ὅτι τὸ σύγγραμμά τοιοῦτόν τι ἔσται, ὥστε ὡς πλείστους ν' ἀγρεύῃ ἐν τῷ ἐθνικῷ τούτῳ δικτύῳ.

Ὁ λαμβάνων προσωρινὰ τινα μέτρα εἰς προσωρινὴν θεραπείαν κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν πρέπει καθ' ἑκάστην νὰ συλλογίζεται μήπως εἶναι καιρὸς νὰ παύσῃ τὸ κῦρος τῶν προσωρινῶν μέτρων καὶ ν' ἀντικατασταθῶσι ταῦτα δι' ἐκείνων, ἅτινα κέκτηνται ἀρχᾶς μο-

νίμους και ἄγουσι πρὸς τὴν ζητουμένην τελειότητα. Πλεῖστα δὲ τῶν παρ' ἡμῖν μέτρων κατ' ἀνάγκην ἔφερον ἐν ἀρχῇ χαρακτῆρα προσωρινότητος ἐνεκα τῆς καταστάσεως, ἐν ἣ τὸ ἔθνος εὐρέθη, μετὰ μακρὸν καὶ καταστρεπτικώτατον ἀγῶνα ἀπαλλαγέν μακροτάτης καὶ ὀλεθριωτάτης δουλείας· ἀλλὰ τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι πολλὰ τῶν προσωρινῶν ἐκείνων μέτρων περιεβλήθησαν χαρακτῆρα μόνιμον καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἔτι καὶ νῦν μετὰ πεντηκονταετίαν κανονίζοντα προσόντα καὶ καθήκοντα καὶ ἐργασίας καὶ δικαιώματα καὶ παντοίας σχέσεις ἐν τῷ μέσῳ τοσούτων ἄλλων μεταβολῶν. Ἐννοοῦμεν δὲ ἰδίως τὰ φερόντα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐάν τις ἐκ περιεργίας διεξέλθῃ τὴν ἀρκετὰ ἐξωγκωμένην σχολειακὴν ἡμῶν νομοθεσίαν, θέλει παρατηρήσῃ ὅτι αὕτη ἐλάχιστα περιέχει διδακτικὰ συντείνοντα εἰς βελτίωσιν τοῦ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τὰ πλεῖστα δὲ περιστρέφονται εἰς τύπους τινὰς καὶ αὐτοὺς νεκροὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μένοντας· ὅπερ δὲ καὶ τῆς στασιμότητος χειρὸν, εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν κατωρθώθη, ὅπως εἰσέλθῃ—ὡς λέγεται—εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας τὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας τῶν Ἑλληνοπαίδων ζήτημα. Περὶ τῶν διὰ μακρῶν αἰώνων παρημελημένων ἐν Ἑλλάδι μεταλλείων ἐκινήθη τὸ ἐνδιαφέρον, ὁμοίως περὶ ἀποξηράνσεως λιμνῶν, περὶ τῆς τομῆς τοῦ Ἴσθμου, περὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Ἡ τῶν παίδων ὁμῶς ἀγωγή εἰσέτι ἀναμένει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ σοβαρὰν καὶ σπουδαίαν μελέτην καὶ μέριμναν καὶ ἐνέργειαν. Αἱ σποράδην περὶ τοῦ θέματος τούτου φανεῖσαι συζητήσεις, ἐφ' αἷς μεγάλη ὀφείλεται χάρις τῷ Ἑλληνικῷ διδασκαλικῷ Συλλόγῳ, περιστράφησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς δευτερεύοντα καὶ τριτεύοντα ζητήματα. Περὶ μορφώσεως ὁμῶς χαρακτῆρος, περὶ ἐπιδράσεως καὶ ῥοπῆς τῶν γνώσεων ἐπὶ τὴν βούλησιν καὶ τὸ ἦθος, περὶ ἐξεγέρσεως ἐπιστημονικοῦ πνεύματος καὶ ἐνδιαφέροντος σύσχεψις σπουδαία καὶ ἐνέργεια συνεχῆς, ὡς προσήκει, οὐπω ἐγένετο, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ μέγα χάσμα, ὅπερ χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀληθῶς πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Ἐκ τούτων δ' ἐξηγεῖται καὶ ἡ παρ' ἡμῖν σπάνις, ἵνα μὴ εἵπωμεν παντελῆς ἔλλειψις σπουδαίων παιδαγωγικῶν συγγραφῶν καὶ

ἄλλων παιδευτικῶν ἔργων. Τὰς ἀνάγκας τῆς τῶν παίδων ἀγωγῆς δὲν ἐπαρκοῦσι νὰ θεραπεύσωσι μόνον τὰ συστηματικὰ οὕτως εἰπεῖν διδακτικὰ βιβλία. Τὰ βιβλία ταῦτα ὁμοιάζουσι τὰ ἐκτεθειμένα ἐν τοῖς ἐμπορικοῖς καταστήμασι δείγματα· εἶναι ἴσως τὰ κράτιστα· ἀλλὰ τὰ δείγματα οὔτε ὡς ὑφάσματα ἐπαρκοῦσιν εἰς κατασκευὴν ἐνδυμασίας, οὔτε ὡς ἐδώδιμα θεραπεύουσι τὴν πείναν. Τὰ δείγματα πρέπει ν' ἀντιπροσωπεύωσιν ἀποθήκην πλουσίαν.

Τὰ προκηρυσσόμενα βιβλία ἔπρεπε νὰ συντελέσωσι τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς εἰς πλουτισμὸν τῆς παρ' ἡμῖν λίαν πενιγρᾶς πνευματικῆς ταύτης ἀποθήκης, καὶ νὰ εἶναι βοήθημα εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ ὁδηγὸς εἰς τοὺς γονεῖς.

Εἰς τὸν παρόντα διαγωνισμὸν παρουσιάσθησαν πέντε τοιαῦτα πονήματα. Ἡ συγκομιδὴ δὲν εἶναι βεβαίως λίαν πλουσία, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ὅλως πενιγρὰ· πέντε παιδαγωγικαὶ πραγματεῖαι εἶναι πολύτιμος συμβολὴ εἰς τὸ ἔργον τῆς τῶν παίδων ἀγωγῆς. Τούτων δὲ τὰ μὲν δύο πραγματεύονται, περὶ τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, ἤτοι τῆς παιδαγωγικῆς διαιτητικῆς καὶ ὑγιεινῆς, τὰ δὲ τρία περὶ τῆς ἰδίως παιδαγωγίας.

Ἡ ἀγωνόδικος ἐπιτροπεία καθῆκον ἑαυτῆς ὑπολαμβάνει ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς κρίσεως τῶν ὑποβληθέντων αὐτῇ πονημάτων νὰ ἐπαινέσῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος τῆς κρίσεως, τοὺς συγγραφεῖς τῶν ἐν λόγῳ πραγματειῶν διὰ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν προαίρεσιν, ὑφ' ἧς κινούμενοι ἠλείψαντο εἰς τὸν δυσχερῆ μὲν ἀλλὰ κοινωφελέστατον τοῦτον ἀγῶνα.

Ἡ συγγραφὴ παιδαγωγικῆς εἶναι ἔργον δυσχερέστατον καὶ μάλιστα παιδαγωγικῆς προωρισμένης οὐχὶ μόνον διὰ παιδαγωγούς καὶ διδασκάλους ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς γονεῖς. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πληθὺς τοιούτων συγγραφῶν ὑπάρχει ἐν ἄλλαις γλώσσαις· ἀλλὰ ἄ. μὲν πρέπει αὗται νὰ εἶναι γνωσταὶ καὶ προσिताὶ τῷ ἐπιχειροῦντι τοιαύτην συγγραφὴν, β'. νὰ ἐννοῇ αὐτὰς κατὰ βάθος, κατέχων τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης καὶ γ'. νὰ γινώσκῃ νὰ προσαρμόζῃ αὐτὰς εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς χρείας. Δυστυχῶς αἱ τρεῖς αὗται συνθήκαι δὲν φαίνονται ἅπασαι συνδραμοῦσαι εἰς τὴν ἐκπόνησιν τῶν

εις τὸν διαγωνισμὸν ἀποσταλέντων βιβλίων. Ὁ συγγραφεὺς δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας διαιτητικὴν δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι πρέπει φέρ' εἰπεῖν νὰ παρέχωμεν γάλα καὶ ὠὰ εἰς τοὺς παῖδας· ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ὑποδείξῃ ὅτι εὐκολώτατα ὁ λαὸς δύναται νὰ ἔχῃ τὴν θρεπτικὴν ταύτην τροφήν· οὕτω δὲ ἐξυπηρετεῖ πλείονας σκοπούς. Ἐπίσης προσεκτικὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ γράφων παιδαγωγικὴν, μὴ περιλαμβάνῃ παραδείγματα κοινὰ μὲν ἴσως παρ' ἄλλοις, ἀλλ' ἄγνωστα τῷ λαῷ, δι' ὃν ἡ συγγραφή εἶναι προωρισμένη. Τοῦτο ἤθελεν εἶναι τόσον παράξενον, ὡς ἐάν τις ἐπιχειρῶν νὰ γράψῃ περιγραφὴν τῆς ἰδίας χώρας προσέθετεν αὐτῇ ὄρη καὶ λίμνας ἢ προϊόντα ἐν ἄλλαις μὲν χώραις ὑπάρχοντα, ἀνύπαρκτα δὲ ἐν τῇ περιγραφομένῃ. Τέλος ἐν τοῖς διαγωνιζομένοις πονήμασιν ἤθελεν εὐχηθῆ τις νὰ εὑρίσκε πάσας τὰς ὑγιεῖς ἐπιστημονικὰς ἀληθείας, ὅσας οἱ αἰῶνες ἀνεκάλυψαν, ἐκλελαίκευμένας καὶ προσιτὰς παρεχομένας τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ, περιβεβλημένας δὲ τὴν ἐλκυστικὴν ἐκείνην χάριν καὶ δύναμιν, ἧς ἄνευ τὰ τοιαῦτα βιβλία οὐδεμίαν ἐπίδρασιν δύνανται ν' ἀσκήσωσιν ἐπὶ τῆς κοινωνίας. Τοιαῦτά τινα ἐπενόει ἡ ἀγωνόδικος ἐπιτροπεία κρίνουσα κατὰ τὰς ἑαυτῆς πεποιθήσεις τὰ ὑποβληθέντα αὐτῇ πονήματα, εἰς ὧν τὴν ἐπὶ μέρους κρίσιν ἤδη εἰσερχόμεθα.

Περὶ παιδαγωγικῆς Διαιτητικῆς, ὡς ἐρρέθη, ἀπεστάλησαν δύο πονήματα, ὧν τὸ μὲν φέρει ἀριθμὸν εἰσαγωγῆς 150, ῥητὸν δὲ ἐπὶ τὸ μαθηματικώτερον τόδε· « Ὑγίεια—τροφῆς ἀκορίη καὶ πόνων ἀοκνίη καὶ σπέρματος οὐσίης συντήρησις. » Σύγκειται δ' ἐκ σελ. 157 κοινοῦ χάρτου, δυναμένων ν' ἀποτελέσωσιν 7—8 τυπογραφικὰ φύλλα καὶ εἶναι γεγραμμένον διαλογικῶς. « Ὁ διάλογος, ὡς λέγει ἐν ἀρχῇ ὁ συγγραφεὺς, ὑποτίθεται μεταξὺ Ἀριστείδου καὶ Σωσάνης συζύγων, λαμβανόντων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων τῶν Ἀναστασίας, Γεωργίου, Σταματίου καὶ Δημητρίου καὶ μεταξὺ τῶν θείων τούτων καὶ ἀδελφῶν τῆς Σωσάνης, Ἡρακλέους καὶ Δημητρίου. »

Ὁ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας ταύτης ἐκλεξάμενος τὸ δυσχερέστερον εἶδος τῆς συγγραφῆς, τὸ διαλογικόν, δεινῶς προσέκοψε καὶ περὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς ὕλης καὶ περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν

προσώπων· οὕτω π. γ. ἡ Σωσάνα πού μὲν παρίσταται γυνὴ πλείστας κεκτημένη γνώσεις μέχρι τοῦ ἀπιθάνου, πού δὲ ὅλως ἀμαθής, ἀγνοοῦσα καὶ τὰ ἀπλούστατα. Χωλαίνει δὲ ἡ συγγραφή κατὰ τε τὸ εἶδος καὶ τὴν ὄλην.

Ἡ γλῶσσα ἐνιαχοῦ ἐκπίπτει εἰς χυδαίσιμους καὶ βαρβαρισμούς, οἷον (σελ. 143) «καὶ ἐπὶ τέλους ἔμεινε σακάτης» (σελ. 153) «τοῦ ἐτσάκισε τὸ πρόσωπον.» Βρίθει δὲ τὸ ἔργον ὀρθογραφικῶν ἀμαρτημάτων, οἷον μακρότερος (σελ. 3) προτιμώτερον (4 καὶ 90 καὶ 113) ἐκλίνθημεν (σ. 6) μνάσματα (σ. 48) ζέφειρος (σ. 57) ἀνατέλει (57) ὁσμερικῶν (! σ. 76) παχειλὸν (79) ἠθικός (σ. 80) ὑπατος (σ. 91) κατάρου (σ. 101) οἶνον (σ. 117) νίχεσθαι (σελ. 132) καὶ πλείστα ἄλλα πλὴν ἐλαφροτέρων τινῶν περὶ τὴν ἔγκλισιν τοῦ τόνου, τὴν χρῆσιν τῆς ὑποτακτικῆς κλπ. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἡ σύνταξις δὲν εὐδοκίμει, π. γ. (σ. 85) «περὶ γάλακτος κατόπιν ὡς τροφῆς ὑγρᾶς μειονεκτούσης τοῦ ἄρτου κατὰ τοῦτο οὔσης ξηρᾶς.»

Ἄλλ' ἔτι σπουδαιότερα εἶναι τὰ πραγματικὰ ἀμαρτήματα. Ὁ συγγραφεὺς ἀδεξίως ὤκονόμησε τὴν ὄλην ὑπόθεσιν· διότι παριστᾷ τὸν διάλογον γενόμενον ἐν ὥρᾳ γεύματος, ἔπερ ἔπρεπε νὰ διαρκέσῃ ἑπτὰ τοῦλάχιστον ὥρας! Τοῦτο δὲ πλὴν τοῦ ἀπιθάνου εἶναι καὶ πολέμιον τῇ διαιτητικῇ. Ὁ συγγραφεὺς πολλαχοῦ ἀλίσκεται ἀσεβῶν πρὸς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ δὴ τοὺς κρατίστους. Οὕτω π. γ. ἐν κεφ. Β'. ἐνῶ ὁ Δημήτριος ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ Δημοσθενείου «δεῖ δὴ χρημάτων κλπ.» ὁ Ἀριστείδης καταδικάζει τὸν μέγαν ῥήτορα λέγων «δυστυχῶς ὅμως τὰ ἀστροπελέκια αὐτὰ ἔκασαν πρῶτον αὐτὸν καὶ ὕστερον καὶ ὄλην τὴν Ἑλλάδα (σελ. 14). Ἄλλαχοῦ (σ. 35) φέγει δι' ἀστεϊσμῶν οὐχὶ λίαν ἀττικῶν τὸν Πλάτωνα διατελέσαντα ἄγαμον. Ἐν σελ. 52 φέγεται ὁ Ἀριστοτέλης· διότι λέγει ὅτι ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις καὶ τὸ ἐλεύθερον ἐν Ἑλλάδι προέρχονται ἐκ τοῦ συγκερασμένου κλίματος. Ἐν κεφ. Δ'. μυκτηρίζεται ὁ πατήρ τῆς ἰατρικῆς καὶ δὴ ὑπὸ τῆς Σωσάνης, λεγούσης ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς συμβουλῆς τοῦ Ἱπποκράτους· διότι αὐτὴν, λέγει, παρέχει καὶ ἡ κοιλία τῆς «τὸ καλοκαῖρι πίνω νερόν σάν τὸν βάρρακα καὶ τὸν γειμῶνα ζεστὸ κρασί διὰ νὰ ζεσταθῶ. Τὰ

δὲ λάχανα μὲ τὸ λεμονάκι τὸ βράδυ πάντοτε καὶ ἄς λέγη ὁ Ἱπποκράτης τὸ ἔαρ» (σελ. 66—67). Ὁμοίως ἐπικρίνεται ὁ Ὅμηρος (σ. 137) καὶ ὁ Δημόκριτος (σ. 32). Ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωτέρους ἰατροὺς νεανικώτερον ἀποδοκιμάζει (σελ. 36 καὶ 72). Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἀτάπως, οὐδὲν ἐνέχοντα τὸ ἀληθὲς *διαιτητικόν*.

Ἄλλ' ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐπελάβετο ἀντικειμένου οὐχὶ οἰκείου αὐτῷ ἀποδείκνυται ἔτι μᾶλλον ἐκ τῶν ἐξῆς. Ἐν κεφ. Α' μνημονεύεται ὅτι τὰ τέκνα πρέπει ν' ἀπογαλακτίζωνται εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους κατὰ τὴν συμβουλὴν τῶν ἰατρῶν, αὐτοὶ ὅμως (οἱ διαλεγόμενοι γονεῖς) ἀπεγαλάκτισαν τὸ ἑαυτῶν μετὰ δύο ἔτη· ἐνταῦθα βεβαίως ὁ συγγραφεὺς ὤφειλε νὰ εἴπῃ τί οἱ ἐπιστήμονες ἰατροὶ κελεύουσι, περιττὴ δὲ ἦτο ἡ ἰδία αὐτοῦ γνώμη. Ἐν κεφ. Β' ἡ Σωσάνα λέγει πρὸς τὴν ὑπηρέτριαν Θέκλαν τὰ ἤκιστα βεβαίως παιδαγωγικὰ ταῦτα· «Γώρα ὅπου ἔχομεν καὶ τοὺς ἀδελφούς μου πρέπει νὰ εἶσαι προσεκτικὴ διὰ νὰ μᾶς βγάλῃς ἀσπροπρόσωπους (sic), καὶ διὰ νὰ σὲ ἐπαινοῦν, ὅταν θὰ ὑπάγουν εἰς τὰς Ἀθήνας» (σ. 11). Ἄλλοτε εἰσηγεῖται ἀρχὰς ὀλεθρίας ἢ καὶ τετριμμένας· οὕτως ἡ Σωσάνα ὁμιλοῦσα μετὰ τοῦ συζύγου της περὶ οἰκονομίας, λέγει ὅτι τὰ χρήματα εἶναι ἀναγκαῖα, «διότι ὁ γείτων δὲν σε τιμᾷ καὶ δὲν σου λέγει καλὴ ἡμέρα.» Ἀλλαχοῦ συγχωρεῖ τὴν παράβασιν τῆς παιδαγωγῆς τάξεως· οὕτως ὁ Ἀριστείδης λέγει «τὴν μουσικὴν τὰ τέκνα δύνανται νὰ μανθάνωσι καὶ ἀργότερα, διότι καὶ ὁ Σωκράτης εἰς τὰ γηρατεῖα ἔμαθεν.» Ἀλλαχοῦ δὲ ἀσχημονέστερον ἐκφράζεται, καὶ ταῦτα παρόντων παιδῶν ἐν τῇ συναναστροφῇ, (σελ. 35 καὶ 67).— Ἀλλαχοῦ συνίστησι τὴν φλυαρίαν ὡς μέσον μακροβιότητος (σ. 39).— Ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι οἱ νοσηρὰν ὑγείαν ἔχοντες δὲν πρέπει νὰ ἔρχωνται εἰς γάμον, εἶναι ὅμως καὶ οὗτοι ἀναγκαῖοι, καθὼς ἡ Θέκλα, διότι, ἂν δὲν ἤθελε γεννηθῆ, τίς θὰ ὑπηρετεῖ αὐτούς; (σελ. 42—43).— Ἀλλαχοῦ ὁ συγγραφεὺς λέγει «ἀνάγκη νὰ προσέχωμεν καὶ εἰς τὴν εὐγένειαν, ἀλλ' ἡ εὐγένεια ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων παράγει βλάβας.» (σ. 45). Αἱ ἰατρικαὶ γνώσεις τοῦ συγγραφέως βεβαίως δὲν εἶναι οὔτε πολλαὶ οὔτε ὀρθαί· οὕτω περὶ τροφῆς λέγει «ἡ σούπα ἐπιφέρει εἰς τὰς γυναῖκας λευκόρροϊαν»

(σ. 78).—ὅτι ἐπὶ δυσουρίας τῶν παίδων ἐκ διαλειπόντων πυρετῶν ἢ δ' ἐλαίου τριβὴ τῆς ἡδικῆς χώρας θεραπεύει αὐτήν.—Περὶ ταινίας λέγει ἡ Σωσάνα πρὸς τὴν Θέκλαν ὅτι εἶναι φεῖδι 10—20—30 ὀργυίας (σ. 99).— Περὶ ὀρύζης ὅτι εἶναι τὸ χειρότερον πάντων (σελ. 104).— Ἄλλα τινὰ εἶναι παιδαριώδη ἕως καὶ ἀνάξια συγγραφῆς σπουδαίας· οἷον «καὶ οἱ φύλλοι λέγουσιν ὅτι ὠφελοῦσιν εἰς τὴν ὑγείαν διεγείροντες τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ ὅτι ἀπομακρύνουσι τὰ μνάσματα ! »

Ὁφείλομεν ἐν τούτοις νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς, ὅστις φαίνεται δὲν στερεεῖται εὐφυΐας, πολλὰ ἄλλα μέρη πραγματεύεται καλῶς, ὡς τὸ περὶ ἀέρος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν. Τὸ περὶ γυμναστικῆς κεφάλαιον ἐκτενῶς μὲν πραγματεύεται ἀλλὰ μᾶλλον δίκην λεξικοῦ.

Δι' ὅλα ταῦτα ἡ ἀγωνόδικος ἐπιτροπεία δὲν δύναται βεβαίως νὰ βραβεύσῃ τὸ πόνημα τοῦτο ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐλλείψεων, προτρέπει ὅμως τὸν συγγραφεὰ νὰ ἐπεξεργασθῇ μετὰ πλείονος ἐπιμελείας καὶ σπουδαιότητος τὴν πραγματείαν του καὶ ἔστω βέβαιος ὅτι θέλει παράσχῃ ἀξιόλογον ἀνάγνωσμα τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ.

Τὸ δεύτερον διαιτητικὸν πόνημα φέρει ἀριθμὸν εἰσαγωγῆς 158, ῥητὸν δὲ τόδε : « Ὑγεία καὶ νοῦς ἐσθλὰ τῷ βίῳ δύο. »

Σύγκειται δ' ἐκ σελ. 128 κοινοῦ γάρτου εἰς τέταρτον, δυναμένων ν' ἀποτελέσωσι περίπου τρία τυπογραφικὰ φύλλα.

Τὸ πόνημα τοῦτο εἶναι γεγραμμένον ἐν γλώσῃ ἀρκούντως ὀμαλῇ καὶ μετ' εὐκρινείας. Ὁ συγγραφεὺς διαιρεῖ τὴν ὅλην ὕλην εἰς πολλὰ κεφάλαια καὶ πραγματεύεται ὅπως καὶ ὅσον δύναται πάντα τὰ ζητήματα τῆς διαιτητικῆς καὶ ὑγιεινῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συντόμως ἀλλὰ μετὰ σαφηνείας ἀξιεπαίνου.

Ἄλλὰ καὶ ἡ συγγραφὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη σφαλμάτων. Καὶ πρῶτον τὸ καρύκειμα τῶν ἀνορθογραφικῶν εἶναι ἐπίσης δαψιλές· οὕτω φέρεται φυτόριον (σ. 3). - ὄφρις (πληθ.) - νὰ ἐργάζητε (σ. 4) - ἀπαιτωμένους (σ. 13) - ἀλληθοῦς (σ. 17) - εὐριχωρία (19) - ἐπομένως (19) - δυσμωρφίας (21) - τίτθαι (23) - κλαυθμισμοῦς (25) - ὑδρωμένη (25) - ἐμετοῦ (25) - προμυθευθῆ (σελ. 27)

ἐριθρών (27) - ἐξαγκωμένος (28) - προτιμώτερον (4ῃ) - ἐναντιοτάτη (71) - στύλην (81) - ἀνεπιρέαστος (8ῖ) - νεωγέννητα (σ. 87) - νυφθῶ (σ. 90) - σενδάνια (91) - προσωρισμοῦ (94) - ἐξόγκοσιν (σ. 101) κλπ. Καὶ σόλοικα δὲ σίνα ἐξέφυγον τὴν γραφίδα τοῦ συγγραφέως· οἷον «ἡ βρώσις τοῦ ὤμοῦ κρέατος θεωρεῖται . . . ὡς παράγων ταινίαν (σ. 67) «ἐκ τῶν σεσηπύτων ζωϊκῶν οὐσιῶν» (78). Ἐπὶ τοῦ παθητ. παρακειμένου πού μὲν φυλάττει τὸν ἀναδιπλασιασμόν, πού δὲ οὐχί· ἐν σελ. 107 ἀδοκίμως μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ἐ π ι κ α ὕ μ α - τ ἄ ἀντὶ ἐ γ κ α ὕ μ α τ α. Ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ὕλης, ἣν πραγματεύεται, ὁ συγγραφεὺς φαίνεται ὅτι ἐξ ἀναγνώσεων καὶ μελέτης κέκτηται ἱκανὰς πρακτικὰς γνώσεις· πολλαχοῦ ὁμῶς δὲν ἠρύσθη τὰς ἀρίστας γνώμας, καὶ ἐν τούτοις παρίσταται ἡ συγγραφή γωλαίνουσα. Τοιαύτας ἡμαρτημένας γνώμας σταχυολογοῦμεν ὀλίγας.

Ἐν κεφ. Β'. ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται τὰ περὶ γάμου μετὰ πολλῆς μὲν σαφηνείας οὐχὶ ὁμῶς καὶ μετὰ τῆς δεούσης ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ αὐστηρότητος.

Ἐν τῷ ἐπομένῳ δὲ κεφαλαίῳ ἐκτιθεῖς τὰ ἐκ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν εἰς τὰς ἐγκύους κακὰ λέγει, ὅτι «ταῦτα καθιστῶσι τὸ ἔμβρυον ἠπατικόν», ἐνῶ ἔπρεπεν ἀπλῶς νὰ εἴπῃ ὅτι καθιστῶσιν αὐτὸ ν ο σ η ρ ὶ ν.

Ὀμιλῶν ἐν κεφαλαίῳ Δ'. περὶ τῶν θηλαζουσῶν λέγει ὅτι «τὸ γάλα θηλαζούσης καθίσταται λίαν ἐπιδραβές, ἐνίοτε δὲ καὶ δηλητηριώδες, ἐὰν αὕτη εἶναι τετραγαμμένη ἐκ θυμοῦ ἢ ἄλλης αἰτίας.» Ἐνταῦθα ἡ λέξις δ η λ η τ η ρ ι ῶ δ ε ς κατὰ τὴν ἀληθῆ σημασίαν εἶναι ὑπερβολικὴ.

Δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ ἐν τῷ Ε'. κεφαλαίῳ λεγόμενον ὅτι πρέπει νὰ θερμαίνωμεν ἢ καὶ νὰ βράζωμεν τὸ εἰς τὰ βρέφη διὰ τοῦ θηλαστήρος διδόμενον γάλα· διότι τὸ γάλα βραζόμενον καθίσταται δυσπεπτότερον.

Τὰ ἐν κεφαλαίῳ Σ'. περὶ φ λ ε β ο τ ο μ ι ῶ ν λεγόμενα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀπέχουσι τοῦ ὀρθοῦ, καὶ ἐν γένει δὲ ὄφειλε μόνον νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν διαιτητικὴν καὶ νὰ μὴ ἀναμίξῃ τὴν θεραπευτι-

κὴν ἰατρικὴν, μὴ ὦν μάλιστα ἰατρός· πολλῶ δ' ἤττον ἔπρεπε νὰ ἐνισχύῃ τὴν χρῆσιν μέσων τῆς δημώδους ἰατρικῆς, ἅτινα ἡ ἐπιστήμη ζητεῖ ν' ἀποσκορακίσῃ. Ἡμαρτημένα ἐπίσης εἶναι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, ὅτι «ἡ ἔγκυος πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τοὺς μεγάλους θερμούς, διότι ἐκ τούτων ἐγεννήθησαν ἐνίοτε κ ω φ ἄ παιδία καὶ τερατώδεις δυσμορφίαι.»

Ἐσφαλμένα καὶ βλαβερὰ μάλιστα ἀποδείκνυνται ὅσα ἐν κεφ. Σ' λέγει περὶ ἐνδυμασίας ἐπὶ τὸ σπαρτιατικώτερον· ἐπίσης ἐσφαλμένα εἶναι ἡ γνώμη αὐτοῦ ὅτι «τὰ ἐλώδη μιάσματα οὐδὲν εἰσχωροῦσιν εἰς τὰ μάλλινα ἐνδύματα.» Ὑγιεινά τινα παραγγέλματα, ὡς τὰ περὶ γ ἄ λ α κ τ ο ς, στοιχείου τροφῆς οὐσιωδεστάτου, πραγματεύεται συντόμως καὶ ἀτελῶς. Κάλλιον δὲ τὰ περὶ ἀ δ ἡ λ ο υ διαπνοῆς καὶ ἀ τ μ ο σ φ α ι ρ ι κ ο ὕ ἀ ἔ ρ ο ς.

Περὶ γυμναστικῆς ἐν κεφαλ. ΙΑ'. ἱκανὰ μὲν λέγει οὐχὶ ὅμως ἀνάλογα τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς οὐδὲ ὑποβάλλει πρακτικὰς συμβουλὰς εἰς ἐφαρμογὴν αὐτῆς γενικὴν καὶ τοῖς πᾶσιν ἐφικτήν, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς.

Τὸ περὶ προχείρων θεραπευτικῶν μέσων κεφάλαιον οὐδὲν σχεδὸν λυσιτελὲς προσφέρει τοῖς ἀναγνώσταις.

Ἡμαρτημένος καὶ ἀντιπαιδαγωγικὸς εἶναι καὶ ὁ εὐδαιμονισμοῦ ὄζων ὀρισμὸς τῆς παιδαγωγίας, ἐν ὃ συγγραφεὺς ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας του (σ. 1) προτάσσει, λέγων «ἡ παιδαγωγία διδάσκουσα τοὺς κανόνας, δι' ὧν βελτιοῦνται καὶ τελειοποιοῦνται αἱ σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ τοῦ παιδὸς δυνάμεις, σκοπὸν ἔχει νὰ καταστήσῃ αὐτὸν εὐδαίμονα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πέραν αὐτῆς.»

Ἐν γένει τὸ δεῦτερον τοῦτο πόνημα εἶναι κρεῖσσον τοῦ πρώτου ἅτε συστηματικώτερον συντεταγμένον καὶ μετὰ σαφηνείας· βεβαίως ὅμως δὲν δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ ἄθλον τοῦ ἀγῶνος· διότι παρέλιπε πλείστα, ἅπερ ἔπρεπε νὰ περιληφθῶσιν ἐν παιδαγωγικῇ διαιτητικῇ. Περὶ ἀμφοτέρων δὲ δύναται νὰ γείνη ἡ δικαία παρατήρησις ὅτι καίτοι παρουσιάζονται εἰς ἀγῶνα παιδαγωγικόν, ἥμισυ στοχάζονται τοῦ σκοποῦ τούτου. Ὡς ὑγιεινῆς δὲ ἀπλῶς πραγματείας κρινόμενα εἶναι καταδεέστεραι ἄλλων τοιούτων πραγματειῶν

υπαρχουσῶν ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ τούτων· μεταβῶμεν δὲ νῦν εἰς τὴν κρίσιν τῶν παιδαγωγικῶν πραγματειῶν τριῶν, ὡς εἴπομεν, τὸν ἀριθμὸν.

Τούτων ἡ πρώτη φέρει ἀριθμὸν εἰσαγωγῆς 159, ῥητὸν δὲ «Πηγὴ καὶ ρίζα καλοκάγαθίας τὸ νομίμου τυχεῖν παιδείας.» (Πλούτ. περὶ παίδων ἀγωγῆς). Σύγκειται δ' ἐκ σελ. 481 κοινοῦ χάρτου εἰς τέταρτον, δυναμένων ν' ἀποτελέσωσι περίπου δέκα τυπογραφικὰ φύλλα.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας ταύτης ἐπιγράφων αὐτὴν «πρακτικὴν παιδαγωγίαν ἤτοι οἰκιακὸν καὶ σχολικὸν ὁδηγὸν πρὸς παιδαγωγῆσιν ἀμφοτέρων τῶν φύλων» ὑπὸ ὑπερμέτρου ζήλου ἀγόμενος καὶ θέλων νὰ φανῆ χρήσιμος διδασκάλοις καὶ γονεῦσιν, ἀνδράσι καὶ γυναιξί, νέοις καὶ γέρουσι, συνέφυρε πλεῖσθ' ὅσα ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ, προτιθέμενος τρόπον τινὰ νὰ παράσχη τοῖς Ἑλλησιν Ἐγκυκλοπαιδείαν τινὰ παιδαγωγικὴν καὶ Σύνοψιν ἐπιστημῶν! Τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως δύναται νὰ καταφανῆ, ἐὰν ἐκ τοῦ μακροτάτου πίνακος τῶν περιεχομένων ἀναγράψωμεν ὀλίγα τινὰ κεφάλαια· οἷον, Περὶ παιδαγωγίας, διάκρισις παιδαγωγικῶν βάσεων, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, περὶ παιδαγωγικῶν συστημάτων ἀρχαίων φιλοσόφων, περὶ οἰκιακῆς ἀγωγῆς, περὶ ζώων, περὶ φυτῶν, περὶ ἠθικῶν παθῶν τοῦ νοῦ ἢ περὶ διανοητικῶν δυνάμεων, γένεσις ἰδεῶν, περὶ τελειότητος, περὶ σπουδῆς, περὶ δημοτικοῦ σχολείου, περὶ οικογενειακῶν ἀναγνωσμάτων, περὶ προσοχῆς, περὶ χρηστότητος ἠθῶν, χρηστοθήθεια παρὰ τὴν τράπεζαν, περὶ ἀνδρικῆς ἡλικίας κλπ. κλπ.

Ὡς ἕκαστος βλέπει καὶ ἐκ τῆς ἐπιτομῆς ταύτης τοῦ πίνακος, ἀφθονώτατα εἶναι τὰ κεφάλαια τῆς πραγματείας, τινὰ αὐτῶν μάλιστα μετὰ τινος βίας εἰσεχώρησαν εἰς πραγματείαν πρακτικῆς παιδαγωγικῆς. Δυστυχῶς δ' ἐν τοιαύτῃ ποικιλίᾳ καὶ ἄλλως δυσχερὲς ἤθελεν εἶναι νὰ τηρηθῆ ἡ προσήκουσα ἐπιστημονικὴ καὶ λογικὴ ἐνότης, πολλῶν δὲ μᾶλλον, ἐὰν ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔχῃ μελετήσῃ καλῶς καὶ ἐπισταμένως τὰ πολλὰ ζητήματα ἅπερ ἀνακινεῖ· πολλάκις δ' ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ κεφαλαίου κινεῖται ἡ περιέργεια

τοῦ ἀναγνώστου, ἀλλὰ ἀξίεργεται τὸ κεφάλαιον, ἢ δὲ περιέργεια αὐτοῦ οὐδαμῶς ἱκανοποιεῖται. Πολλάκις δανεῖζεται παρ' ἄλλων συγγραφῶν (οἷον, παρὰ τοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ κ. Σπαθάκη) (σελ. 49—79) σχεδὸν αὐτολεξεί, ἄλλοτε δὲ ἀντλεῖ μὲν ἐξ ἄλλων (οἷον ἐκ τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Λινδνέρου κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ κ. Παπαδοπούλου) ἀλλὰ θέλων νὰ δώσῃ ἰδίαν χροιάν, ἐκπίπτει εἰς σύγγυσιν ἰδεῶν τερατώδη (πρβ. σελ. 27, 47, 138 κλπ).

Ἄλλ' οὐ μόνον σύγγυσις ἐπικρατεῖ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ βίου ἔργου καὶ ἔλλειψις ἐνότητος ἀλλὰ καὶ πλείσται ἐσφαλμέναι ἰδέαι καὶ ἀνακριθεῖς γνώσεις ἀπαντῶσιν. Οὕτω π. γ. λέγει «πᾶν ὅ,τι διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν ἄλλων ὄντων εἶναι ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ.» (σ. 2)— «Τὸ ὀρυκτὸν ἀ ξ ἄ ν ε ι διὰ τῆς προσθήκης μορίων, διὰ τῆς αὐτῆς συνεκτικῆς δυνάμεως προστίθεται τῷ φυτῷ νέα δ ὄ ν α μ ι ς, δηλ. τῆς ζωῆς.»— «Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ προτιμήσῃ καὶ ἐκλέξῃ τὸ καλόν, καὶ τὸ ζῶον δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὸ καλόν.» (σ. 2—4)— «Ὁ ἄνθρωπος ἐξετάζων καὶ μελετῶν τὰ ἐν αὐτῷ (γρ. ἑαυτῷ) στοιχεῖα ἀνακαλύπτει τὸν ἑαυτοῦ προορισμόν.» (σ. 7)— «Ὁ παιδαγωγὸς δεόν νὰ ἔχη θεωρητικὰς τινὰς ἀρχὰς ἀ ν α λ ὄ γ ω ς τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως.» (σελ. 15)— «Ἔργα καὶ σκοπὸς τῆς ἀ ν α τ ρ ο φ ῆ ς εἶναι τὸ παιδαγωγεῖν τὴν ἀνθρωπότητα νηπιόθεν καὶ διδάσκειν αὐτὴν μέχρι τῆς ὠρίμου ἡλικίας.» (σ. 28)— «Τὰ ζῶα διαιροῦνται ἀ) εἰς ζωτόκα καὶ εἶναι π ἄ ν τ α τετράποδα πλὴν τοῦ ἀνθρώπου, β) εἰς ὠτόκα, ὡς ὁ ὄφις, τὰ πτηνὰ καὶ πάντες σ χ ε δ ὸ ν οἱ ἰχθῦς γ) εἰς ἔντομα, ὅσα ἔχουσιν ἐξ ἧ περισσοτέρους πόδας» (σ. 100).

Ἐν κεφ. 4. φέρεται ἐπιγραφή παράδοξος «περὶ ἠθικῶν παθῶν ἢ περὶ διανοητικῶν δυνάμεων» ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ ἐπικρατεῖ ἀληθῆς βαβυλωνία· ὁ συγγραφεὺς πλανᾶται ἐν λαβυρίνθῳ λέξεων καὶ φράσεων μηδεμίαν ἔχουσῶν ἔννοιαν. «Προτιθέμενοι, λέγει, νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ διανοητικῆς μορφώσεως ἢ τοι περὶ σπουδῆς καὶ σχολικῆς ἀγωγῆς, (!) κρίνομεν καλόν νὰ προτάξωμέν τινὰ περὶ ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς διαπλάσεως, περὶ ἰδεῶν, ἐποπτεῶν, τελειότητος καὶ καλαισθησίας» (σελ. 135), καὶ πάλιν